

Středověké myšlení

- ..antická filosofie končí uzavřením athénských škol (kolem 530 n. l.)..novoplatonici odchází do Persie..(brzy se vrací) Císař Justinián odebral zákonem všem pohanům (kteří byli proti poučení a křtu) občanská práva (živnost, vlastnictví majetku, zákaz vyučování)
- ..začátek středověku 476..pád západořímské říše
- ..konec středověku..(renesance..13/14st.) novověk..konec 17.st.
- kvůli rozpadu Římské říše radikální odtržení latinského západu od filosofického dědictví antiky (ne tolik Byzanc, islámská a židovská kultura)
- středověká filosofie je záležitostí národů, které pronikají na území Říma ze severu (Germánské kmeny přebírající antické dědictví)
- osvojit si cizí jazyk (latina), způsob myšlení a obrovské množství poznatků
- geografický posun kulturních center (z Atén, Alexandrie, Kartága..do Raveny, Verony..později Canterbury, Paříž, Oxford, Kolín..)

Novoplatonismus (zač.3st. – 530 n. l.)

---novoplatonismus jako vlivná škola v ranném středověku..i když je antickou filosofií

...před novoplatonismem obroda pythagorejského učení (novopythagoreismus) – 1. st. př. n. l.

--Platónův Timaios nahlížen jako pythagorejský spis (Pythagoras jako otec všech filosofů)

--hlavním principem Jedno (monáda):

- Jedno za jsoucnem
- Jedno v říši idejí (Duch)
- Jedno jež má účast na prvních dvou a proniká svět (Duše)

...ve 3. st. novopythagoreismus absorbován novoplatonismem

Plotínos ..tvrdil, že jen správně interpretuje Platóna..ale slučoval Platóna s Aristotelem (v této interpretaci se přenesl Platón do renesance)

Tři hypostaze: (od vyššího k nižšímu bytí)

- **Jedno, (Bůh, Dobro)**
- **Duch, (Rozum, Svět idejí, Svět nazírání, Intelekt, Nús)**
- **Duše – psýché**

- Jedno (nezávislé, soběstačné, jednoduché, nesložené, neomezené) je principem vší skutečnosti – zakládá další vrstvy jsoucna, ale ne tím, že by z něj vznikaly..všechny vrstvy jsou věčné..mají na něm účast, závisí na něm ..něco jako přetékání jedna..
 - ...být znamená být jednou věcí..být sjednocen – čím více je něco jednotné, tím více je..
 - ...jednota věcí, celku..nemůže vycházet ze složek..ale odjinud
 - je jedinečné neobsahuje žádnou různost ani omezení..nenáleží mu žádná pozitivní charakteristika (nelze jej uchopit myšlením)..můžeme ho jen nazírat..ztotožnit se..spojit se bez poznání
- Duch ..vychází z jedna..přeplněné bytím přetéká a vyvolává jiné bytí
 - ...duch je jednotnější než smyslový svět..je nerozlehlý, nečasový (nepodléhá mnohosti – prostor, čas)
 - ...jeho aktivita (myšlení) je totožná s ním samým – myšlení v celku (intuice)
 - ...jeho myšlenkami jsou ideje
- Duše..nezaměřuje se na sebe jako duch..na vnější věci..nadána pohybem..mezi božskou jednotou a přírodní mnohostí..spojuje se v ní nedělitelnost jednoho s dělitelností těla
 - ...duše veškerenstva a duše jednotlivých věcí (jsou jednou duší Duší v Duchu..hypostazí

- Sestup duší z ducha do těl a návrat zpět při smrti těla..podle zásluh se může osvobodit a vrátit se zpět do duchovního světa ke světové duši, k duchu a nakonec k bohu

...samotný sestup do těla je pro duši trestem a zlem (musí se starat o něco horšího, než je sama

...proto se duše nemá zabývat jen svým tělem, jinak zapomene na svou duchovní složku

...jednota duší se projevuje ve sdílení a soucítění lidí

- **Látka, smyslově vnímatelný svět**

...hierarchicky nejnižší je látka..nemá žádné pozitivní charakteristiky stejně jako Jedno ovšem z opačného důvodu: nenáleží jí žádná vlastnost..je čistou možností (Aristotelés..)

...dospíváme k ní rozumem jako k opaku forem

...je nutná k vysvětlení prostoru a mnohosti, ale není principem bytí

...je natolik vzdálena od Jedna, že téměř nemá bytí (smyslový svět je spojen z látkou a je nápodobou duchovního světa idejí..rozprostraněný a nepravdivý)

- ✓ Látka představuje zlo..pro nedostatek formy, bytí, dobra (nejsoucno)..hodnocení věcí podle jejich podílu v látce..

- Splynutí s bohem a rozplynutí svého já..je dar..duše se může jen očišťovat, aby byla připravena na jeho milost..jen čekat, až on přijde k ní..

- ✓ Novoplatónská trojice hypostazí se přenesla do boží trojice křesťanství (Tertulianus, Origenés..Bůh-Otec, Logos-Syn, Duch)

- až do 12. stol. obeznámenost se starověkou vědou a filosofií jen zlomkovité (Aristotelés..jen logika, Platón..Tímaios jen částečně)..zdrojem filosofického poznání jen církevní otcové ovlivnění novoplatonismem (Tertuliánus, Origenés, Pseudodionýsios Areopagítes, Augustýnus atd.)

- později od 12. st. překlady antických děl nejprve z arabštiny později z řečtiny (Aristotelés..i když zpočátku odmítán)

➤ církev jako nositelka vzdělanosti, křesťanství jako zdroj filosofické problematiky

...spor o logiku (dialektiku)..vztah lidského rozumu (filosofie) a boží moudrosti..rozumu a víry – Abélard (12.st.) založil školu věnující se jen dialektice (nelze věřit něčemu, co není předem pochopeno..“rozuměj, abys mohl věřit“ X např. Augustinus: „věř, abys porozuměl“ ..)..odsouzen

--logika a boží všemohoucnost..

--logika a důkazy existence boha (kosmologické, ontologické, teleologické)

--spor o univerzálie (realismus, nominalismus)

Augustinus Aurelius (354-430)

Bůh je centrem jeho nauky..nemateriální absolutno postavené proti světu a člověku

...vliv novoplatonismu..ovšem místo emanace (vyzařování) hypostazí kreacionismus..(bůh ostatní vrstvy tvoří..i látku)..chce se vyhnout panteismu (jednotě boha a světa)

...tedy vyhraněný **dualismus** boha – světa (příroda a člověk zcela závisejí na bohu)

---nepoznatelnost boha (božské vlastnosti nelze popsat ani o něm mluvit..)..podobná jako u novoplatonismu

---bůh je na rozdíl od novoplatonismu osoba..jeho vlastností je absolutní všemohoucnost a dobrotivost..vše stvořil svojí vůlí z ničeho i látku a tu zformoval

---bůh svět stvořil a nepřestává řídit..jinak by zanikl (nepřetržité tvoření)

---Bůh je trojicí..Logos (Bůh syn) je sebeuvědoměním boha-otce..stvořil svět dle idejí v jeho mysli...věci jsou obtížené látkou a tak blízké nebytí (kopiemi idejí)

---zlo je podobně jako u novopl. nedostatkem dobra..nehmotný vzor v ideji je deformován látkou..přesto v nějaké míře dobro zůstává (věci se mění..přesto se zachovávají)

Augustinovo pojetí času:

- Psychologický čas..vztah minulého – přítomného – budoucího
...měřítkem času je lidský duch..měříme díky podržení dojmu..paměť (minulost už není, budoucnost ještě není, přítomnost uplývá..)
 - Kosmologické, fyzikální pojetí času..čas není pohybem nebeských těles (Bůh je stvořil a řídí jejich pohyb)..čas neexistoval před stvořením světa..bůh jej stvořil zároveň z věcmi jako míru jejich změny
 - ✓ Čas a věčnost...proti lidskému prožitku (ps. času) stojí boží věčnost..pro boha není před a po..ve světě idejí vše najednou, navždy, nyní..
- rozum podřízený víře (božská autorita stanovená v písmu)...dědičný hřích poškodil schopnosti lidského rozumu..rozum musí tak hledat oporu v božském zjevení („věř, abys rozuměl“)..rozum může však víře prospět
- ...povznášet mysl od věcí hmotných k nehmotným..cvičit ducha k vidění nejvyššího
- poslední instancí pravdy je autorita církve jako jediné a neomylné interpretky písma

...božské řízení světa..jak ale svobodná vůle člověka??

--předvídání volby není její příčinou..bůh předvídá i naše svobodná rozhodnutí..

...**predestinace**..Aug. rozlišuje dvě obce:

- **obec pozemskou** – (sobecká sebeláska pohrdající bohem) lidé předurčení k věčnému trestu
- **obec boží** – (láska k bohu pohrdající sebou samým) předurčení ke spáse

---členové jsou propleteni a rozlišeni až při posledním soudu..konec dějin..druhým příchodem Krista

--**dějiny** mají absolutní začátek a konec (x antickému cyklickému pojetí dějin)..**směřují k žádoucím konci, vrcholu**..vzestupné lineární pojetí vývoje dějin..

Tomáš Akvinský (asi 1220-1274)

- ...spojení spíše s Aristotelem ale také vliv novoplatonismu (Augustinus aj.)
- ...větší úloha rozumu v otázce víry..křesťanští myslitelé mají být připraveni racionálně disputovat o jakémkoli tématu i s nekřesťany..s těmi je nutné odvolávat se k přirozenému rozumu..
- metafyzické principy často z Aristotela..(možnost-skutečnost, látka-forma, substance, esence, 4 příčiny..)
- ...formy ve věcech jsou obrazy idejí v boží mysli, na nichž stvořené věci svými formami participují (spojení Aristotela a Platóna..)
- ...substance (stabilnější..existuje o sobě a v sobě..)
- ...akcident (proměnlivější část jsoucna..existuje jen skrze něco jiného..vlastnost určité substance)
- substance je principem způsobu svého bytí (je, tím čím je).. ne příčinou svého bytí.. **esence**
- jen bůh je substancí, která je příčinou svého bytí..je jako bytí samé příčinou všech ostatních substancí **existence**

➤ Reálná distinkce – esence stvořené věci je reálně odlišná od existence..

...každá věc je složeninou esence (podstaty) a existence..jen bůh je esencí, která je i existencí

...bytí, existence není vlastností..(vlastností esence)..existence je činnost, konání..je jen jediná bytost, jejíž existence nejen náleží podstatě, ale podstatu přímo tvoří..nejvýstižnější jméno Boha je jsoucí..jeho přirozeností je bezvýhradně existence..je bytím samým (actus purus)..podstata a existence se u něj neliší..je Aristotelovým uskutečněním (energeiá)

- ✓ ..to , co činí věci skutečnými, je akt bytí (ne podstata..Platón)..žádná bytost sama od sebe neuskuteční tento akt, bytí..stvořit..přivést věci k bytí..uskutečnit..ten, který je, co je, působí, aby také věci mohly být, čím jsou (stromem, člověkem)
- ✓ !!vše, co existuje, už touto svou existencí odkazuje k Bohu, podobá se mu..on to všechno zažehl...to je něco jiného nežli platónský vzestup k Bohu přes stupňovitou hierarchii jsoucen
---- být a být dobrou věcí je to samé..! Tento svět je nejen dobrý, nýbrž je i posvátný..kladný postoj ke stvořenému světu..!!

Přirozená teologie ...pravda zjevená může být odhalena také přirozenou cestou rozumu (filosofií)

...je nejvyšší moudrostí..pomocí metafyziky se obrací k univerzálnímu cíli a zdroji..k nejvyšší příčině všeho..k prvnímu principu..pravdě o Bohu

...může dokázat, že Bůh existuje a tak je přirozená pravda metafyziky spojená s teologií

Zjevená teologie ...aplikace rozumu na zjevení..přijímá jako předpoklady zjevená tvrzení (mystéria křesťanské doktríny..trojice..)

---každá věc může být chápána filosofií (přirozeným rozumem) i jinou vědou, jestliže je poznatelná světlem božského zjevení

...tvrzení, které náleží přirozené teologii, tvoří vlastní podmnožinu těch, jež patří k teologii zjevené

...aby lidské blaho mohlo povstat pro lidi snáze a s větší jistotou..

Renesance, Novověk

- ...tradiční – hierarchicky odstupňovaný řád skutečnosti (jak byl prožíván a chápán) se stále citelněji rozpadá...více a více všemu náleží rovnocenné postavení
 - v přírodních vědách kvantitativně-matematická metoda..svět se stává technicky zužitkovatelným
 - jedinec je stále více odkázán na sebe ve svých rozhodnutích..sílí důraz na individuum a jeho osobní svobodu, zdatnost, schopnost..snaha nalézt metody, které jedinci umožní v pochybných případech dospívat k jistotě..a odpovědnému rozhodnutí..
- ...jednota církve se hroutí (reformace)..existují rozmanitá vyznání..rozhodnutí na jednotlivci
- ...vzrůstající moc knížat a národních států, bohatnutí obchodních měst a jejich občanů (postavení aristokratických rodin ohroženo)
- ...selská povstání (hroucení stavů)
- ...nově objevené kontinenty a kultury
- ...zhroucení geocentrického modelu světa (otřáslo důvěrou v tradici a přirozené mínění a přesvědčení lidí, jež se zakládají na zdání..nekonečný homogenní geometrický prostor..stejně matematické zákony – Newton 17.-18. st.)

...ve filosofii *voluntarismus a nominalismus* (Duns Scotus, Vilém Ockham)

- vůle a láska a krajní pojetí svobody boží a nemožnost pojmového poznání esence

- stvoření neposkytuje člověku žádný spolehlivý opěrný bod

- protichůdné interpretace „přirozenosti“ a „přírody“

...rozvoj matematiky..atomismus (ne už látka-forma..)

---také společnost se chápe jako spojení původně izolovaných jedinců (společenská smlouva)

---lidské poznávání..skládají prvky (ideje, smyslová data..)

...zrovnoprávnění klidu a pohybu (příčina pro změnu směru a rychlosti ne pro pohyb samotný)

...vedle matematizace i mechanizace..technika (stroje)..objev krevního oběhu..(člověk stroj)

- optika, perspektiva (pravda-klam), knihtisk (vzdělanost, rychlost přenášení myšlenek)

■ Autonomní rozum (objektivní a nezávislý)

■ Naturalismus (již tento život je tím pravým životem..)

■ Antropocentrismus...(humanismus novověku)..ne už argumentace stvořením..ale sekularizace.. člověk se staví na vlastní nohy (rozum, vůle, tvoření)

Renesanční filosofie (ve 14.st. spíše umění a literatura)

...pád Byzance (Východořímská ř.) 1453..přicházejí východní učenci do západní Evropy..podněcují návrat k antickému filosofickému dědictví..zejm. Platón..a novoplatonismus..plus renesanční pojetí svobody a středověká zbožnost

...ve Florencii založena platónská Akademie

Mikuláš Kusánský (1401-1464)..němec..

...proti starému pojetí světa (hierarchie uspořádaných substancí) tvrdí, že ve všem panuje jednota protikladů..části a celku..žádný z nich není nadřazen či podřazen..

...části mají v sobě nějak i celek..celek není nic bez částí..vše je částí i celkem současně..vše ve všem..člověk je malý svět

---coincidentia oppositorum (splynutí protiv)..v nekonečném bohu splývají všechny protiklady..je maximem (objímá univerzum) i minimem..v každé věci jako rozvinutý řád..vše je on sám..a je zároveň v něm..(„ne-jiný“)

---věci ve světě jsou kontrakcí (konkretizací) nekonečnosti..jejím rozvinutím..rozvinutím původně svinuté absolutní jednoty (novoplatonismus..)

- ...souvislost splynutí protikladů pro poznávání..**princip poučené nevědomosti** – rozumem nemůžeme proniknout k nekonečnému absolutnu, jednotě, kde splývají všechny protiklady..touto cestou je bůh nepochopitelný (novopl.)
 - nemůžeme tak pravdivě proniknout ani k jsoucnům stvořeným (nezachytíme protiklady v jednotě)..matematika
 - naše poznání se jen přibližuje pravdě, která tvoří základ bytí..naše vědění je nevědění..uvědomění si tohoto nevědění je nejvyšším možným stupněm vědění..(Sókratés..)
- ...vliv svým organismickým, systémovým pojetím na Bruna a Komenského..atd.
- ...zamýšlel se moderně nad nekonečností (neohraničeností) vesmíru

Mikuláš Koperník (1473-1543)

- ...heliocentrismus..země mimo centrum vesmíru nepodporuje antropocentrismus na pozadí theocentrismu..ruší se tím také dualismus sfér sublunární a supralunární..

Giordano Bruno (1548-1600)..dopracoval Kopernikův model.. do důsledků
..středem slunce a vesmír je nekonečný..

...světů v něm je mnoho..více sluncí a jejich planet, Zemí..

...vesmír je jednotný a sourodý, homogenní, všude jsou stejné prvky, síly a principy

- Pantheismus – příroda je bůh ve věcech..je nekonečno v nekonečnu, je ve všem a všude nikoli vně a nad..to popírá stvoření..onen svět a poslední soud atd.
- Monadismus – také vliv atomismu..svět se skládá z částíček..monád
..jsou hmotné a duchovní zároveň, věčné..mění se jen vztahy
..každá je odlišná a má jiné postavení vůči celku
..každá v sobě obsahuje univerzum (v univerzu se neliší tělo od bodu, střed od obvodu..Kusánský..)
..později Leibniz..monáda jen duchovní
- Panpsychismus – vše je oduševněno světovou duší..potřeboval princip pohybu (po zavrnutí Aristotelových přirozených pohybů)..vše má svojí duši (Kusánský)
- Organicismus..svět je tvořivým živým tvorem (ne strojem..novověk, osvícenství)

Další důležití..Campanella, Machiavelli, Paracelsus, de Montaigne atd.

Reformace ..je kritikou některých stránek renesance, ale má i některé společné rysy..

..společně s renesancí vyzdvihuje **význam individua**..ten je ovšem omezen na individuální zkušenost spásy..na osobní přístup věřícího ke Kristu (prostřednictvím studia Písma..překlady bible)..zniternění zbožnosti (ne nevázanost a absolutní náboženská autonomie)

--mizí úloha církevní instituce..její milosti, spásy a autorita dogmatu..

..společný je i **návrat k pramenům**..renesance k antice, reformace k původní biblické zbožnosti

..**příklon ke světu**..negativní vztah reformace k mnišství, celibátu, záslužným skutkům..

--ale také nejprudší polemiky s renesanční propadlostí světu (korupce, hříšnost církve)

...**protireformace**..

...první a druhá reformace (Wyclif, Hus a Luther, Kalvín)

Martin Luther (1483-1546)..sympatizoval s Husem jako reformátorem

...měl blíže k Augustinovy..nebyl filosofem

...proti skutkařství a záslužnictví (víra nepotřebuje záslužných skutků)..odpustkům

...člověk může obstát před Bohem..být spasen pouhou vírou (ospravedlnění pouhou vírou)

...svoboda svědomí – osvobození od vnějších příkazů, které bychom měli vykonávat bez vnitřního souhlasu, víry, lásky, radosti a vůle

--svědomí je vnitřním prostorem, v němž jsme spolu s Bohem

(„Žádný člověk nemůže do druhého vlít svou vlastní duši, víru, cítění, vůli a dílo Kristovo. To může udělat jen Kristus sám. Žádný papež, žádný biskup nedovede způsobit, aby se v srdci člověka zrodila víra“.)

...závazné je pouze boží slovo, Písmo, k němuž přistupuje každý individuálně..všeobecné kněžství..každý sám sobě knězem

...slovo..zjevená pravda je u Luthera v ostrém protikladu k rozumu

(„dáblova děvka“, slepý kuň..)..neptám se již, jak to může být pravda a slovo Boží mi stačí, ať se má k rozumu jakkoliv..proti Aristotelovi a filosofii vůbec..(služkou teologie).. jen svoboda bádání v písmu

Novověká filosofie

- Nová filosofie..utvářející se od 17. století není již záležitostí církve..kleriků na univerzitách..ale převážně soukromých učenců, politiků či diplomatů
- ...filosofie je předmětem diskuzí vzdělanců (učenců, přírodovědců, matematiků, filosofů státu)
- ...před Kantem také není filosofie oddělena od ostatních věd
- ...témata už nejsou úzce teologická..vyvstávají z otázek pocházejících ze zkoumání přírodních věd
- ...klasickou formou je systematicky psaná esej či traktát (oproti sumě otázek..středověká scholastika)

Racionalismus vs. Empirismus...

Protikladnost těchto proudů by neměla zastírat mnohé styčné body:

- Úsilí o nové, po vzoru exaktních věd zakotvené zdůvodnění filosofie jako přísné vědy
 - ...úsilí o nalezení prvního, bezprostředně jistého východiska filosofie
 - ...otázka po pravdivosti našeho poznání (idea či ideje)
- Filosofie, jež začíná reflexí vědomí
- Poznání musí být co možná nejsystematičtěji rekonstruováno z původních, bezmála atomárních idejí, které se vyskytují ve vědomí a mohou být považovány za jisté

Racionalismus klade na začátek čisté myšlení..v rozumu vždy již tkví původní a předem dané pojmy a principy (zkušenost může být podhodnocena)

Empirismus vychází ze smyslové zkušenosti (redukce na smyslový počátek..skutečnost jako soubory smyslových jevů)

...odmítá pojmy a principy rozumu vrozené..ovšem ani podle něj nelze logiku a matematiku převést na smyslové počítky..

Racionalismus

- ...pojmy lidského myšlení založené předchůdně v mysli (innatismus)..smyslové poznání je nižšího řádu
- ...skutečnost..její řád je dedukovatelná na základě logických vztahů..
- ...neplatí už Aristotelův princip látky-formy a poznávání rozumu (formy) jiných forem..platí jen mechanické příčiny
- ...ovšem zesiluje se scholastikou oslabená nauka platónsko-augustinovská..lidská mysl získává od boha podíl na poznání esenciálního řádu skutečnosti
- ...zakladatelem racionalismu je René Descartes..také Leibniz, Spinoza..Pascal

Descartes (1596-1650)

...po vzoru matematiky chce vše vydedukovat z nejzákladnějších evidencí..(rozum je věc nejlépe rozdělená..stačí najít jen správnou metodu..) z toho co je jasné (jisté) a zřetelné (evidentní)

- vyjít z jistého a evidentního
- rozklad na části nezbytných k nalezení řešení
- skládání z nejjednoduššího
- úplnost prvků

...tak chce překonat mnohost názorů ve vědě a filosofii

...do doby než bude odhaleno správné uspořádání světa je nutné stanovit prozatímní morálku (dodržovat zákony a zvyky země, rozhodnost a vytrvalost držet se pravděpodobného v případě pochybností, měnit spíše vlastní touhy než-li řád světa)

➤ **metodologická skepse**...nejzákladnější evidence si žádá pochybovat o všem..nic není jisté

...**je jisté jen to, že pochybuji..myslím..jsem si tedy jist sebou jako myslící bytosti...myslím, tedy jsem**

...tato jistota vlastního já slouží jako kritérium pravdy..cokoli nahlížím stejně jasně a zřetelně..je stejně jisté..

..stejně evidentní je idea boha ve mně..nekonečná, nezávislá, všemocná, vševědoucí bytost..substance..v níž mám oporu jako konečná bytost..(idea nekonečnosti z ničeho konečného vycházet nemůže)

--mé pochybnosti a touhy svědčí o tom, že jako konečné jsoucno něco postrádám..což je možné jen ve srovnáním s něčím dokonalejším..toužím po nekonečnu

--tak je jistota mé vlastní existence opětovně zakotvena v Bohu..

➤ Jistotu tedy Descartes nalézá v sebejistotě, která je však podmíněná jistotou existence Boha

..vlastností dokonalé bytosti Boha je nutně pravdivost..nemůže nás klamat..(nebyl by dokonalý)..

--svět před mým zrakem je pravdivý a není to přelud..

Descartes tak rozeznává tři substance:

- Nestvořenou substancí (Bůh)
 - Stvořená substance myslící (res cogitans)..neprostorová, netělesná
 - Stvořená substance rozlehlá (res extensa)..rozlehlost, tvar, pohyb, neprostupnost...její vlastnosti – lze je uchopit jasně a zřetelně..)
 - ...tělesa jsou prostorem a prostor sestává z těles..prázdný prostor neexistuje...tělesa mají jen povrchové vlastnosti..jsou popírány fyzikální síly (ta je vlastní duši)
 - ...pohyb..prvotní impuls, který se zachovává je dán Bohem..vířivý pohyb, který dal vznik kosmu
- model světa je tedy zkonstruovatelný přísně matematicky, mechanicky (rozlehlost, pohyb, klid)..mechanický materialismus..včetně procesů v živých tělech..zvíře je strojem..člověka odlišuje řeč..duch..(u francouzských materialistů i člověk stroj - Lаметtrie)
- v člověku jsou ovšem tělo a mysl neoddělitelně..i když jsou to dvě různé substance

Vztah mysli a těla

...čisté myšlení je vlastní mysli

...tělu náleží také představování, smyslové vnímání, city, afekty..i vnímání sekundárních kvalit těles (chuť, barva, teplota apod.)

---tělo a mysl se od sebe esenciálně (podstatou) liší..jsou protikladné a vzájemně neslučitelné substance..

---mohou být ve své podstatě uchopeny nezávisle..metafyzicky..božím působením je možné, aby existovaly nezávisle

---pro nesmrtelnost duše však Descartes nepodává žádný důkaz...metafyzická dělitelnost není dělitelností fyzickou

---podstata člověka je spojena s esencí mysli..moje podstata je myslící substance..jako člověk jsem však jednotou složenou z mysli a těla (já – člověk)

✓ Působení mezi tělem a myslí je fyziologicky zabezpečeno epifýzou..přenos mezi myslí a životními duchy, kteří přenáší impulzy v nervových drahách..opačné působení vysvětluje představy, počitky, afekty
...myšlení jimi ovlivněné není..děje se nezávisle na těle..(pojmové myšlení a projevy svobodné vůle)

---toto řešení je nedokonalé..další odpovědi (okasionalismus, monistický paralelismus, předzjednaná harmonie, hmota jako jev atd..)

Leibniz (1646-1716)

- ...stejně jako Descartes má hmotu za matematicky interpretovatelnou, vyplňující homogenně prostor a vyznačující se kauzální plynulostí
- ...tato hmota je však jen jevem, fenoménem, obrazem duchovních monád
- ...tento obraz, fenomén je založen v božím řádu...předzjednaná harmonie
- skutečnost se skládá z mnohých, duchovních, nehmotných, bodových, neprostorových, nedělitelných substancí - monád..individuálních jednotek (Bruno)
- je aktivním, oduševněným, silovým (energie) centrem...pohyb není vysvětlován mechanicky jako u Descarta, který popíral existenci sil..naopak je založen vnitřně..
- vznikají stvořením a zanikají zničením, které pochází od Boha
- každá je jedinečná (princip identity nerozlišitelného), individuální, proměnlivá, celostní – každé ze svého „hlediska“ (poznávání-“percepce“) reprezentuje celé univerzum
- monády jsou rozlišitelné podle kvality (jasnosti a zřetelnosti percepce)..(nejvýše stojí mysl..zkreslení smysly.. a Bůh)...člověk disponuje vědomím, duchem (apercepce) a je schopný poznat Boha jednoduché monády jsou charakteristické nevědomým percipováním.. „malé percepce“

- percepce nejsou způsobené bezprostředním vztahem k ostatním monádám (jsou nezávislé, oddělené)..je to poznání čistě uzavřené do sebe (monády nemají okna)
 - jsou dány zevnitř..jsou rozvinováním jejich esence, podstaty
 - přechod od jedné percepce ke druhé (změna) je výrazem žádostivosti monády (appetitus)...síla (x Descartově rozlehlosti jako klíčové vlastnosti hmoty)..právě silou usiluje monáda o rozprostraněnost
- kauzalita (příčinnost) není dána vnějšími událostmi a jejich mechanickým působením..je těmito percepcemi
 - souhra monád je dána předzjednanou harmonií..Bohem naprogramovanou souvislostí jejich percepcí..
- složené věci jsou výsledkem spojení jednoduchých monád..organismus je automatem složených automatů...(objev mikroskopu)...řídící duše je imateriálním automatem..je entelechií těla..

- Pravdy rozumové – vyjadřují nutné a věčné souvislosti (trojúhelník..popření predikátu je v rozporu s pojmem subjektu..analytické pravdy)
- Pravdy faktuální – proměnlivé, syntetické, zkušenostní..
- Bůh je schopen převést analytické soudy na pravdy faktuální...odvodit z pojmu celou skutečnost..v subjektu jsou obsaženy všechny predikáty..ne absolutně nutně ale hypoteticky nutně..
 - Bůh totiž tvoří nejlepší možný svět..jako nejdokonalejší bytost..(princip dokonalosti, optimalizace..při nejmenších vkladech největší účinek)
- Bůh ve své moudrosti a slušnosti nemůže (i když je svobodný..) jinak než stvořit nejlepší (z hlediska celku) z možných (esenciálně nerozporných) světů
 - možné světy jsou všechny konečné ..metafyzické zlo..odtud i fyzické a morální zlo..
- Neustálý pokrok světa i duší..kultury beze skoků (princip continuity)

Empirismus

...připravován nominalismem (obecniny jsou jména..neexistují reálně mimo naši mysl)

...Bacon, Hobbes

John Lock (1632-1704)

...silně na něj působil Descartes...Jak se ustavuje poznání? Jakým stupněm jistoty se může vyznačovat?

...odmítá vrozené ideje či principy poznání (Lock však měl za to, že racionalismus tvrdí, že takové ideje si vždy uvědomujeme)

---obsahy našeho poznání pocházejí ze zkušenosti..ideje jako obsahy vědomí..

- Vnější zkušenost (sensation) – smyslové počitky tělesných věcí
- Vnitřní zkušenost (reflection) – vlastní akty, prožitky, stavy

- Jednoduché ideje – pasivně přijímané..mohou pocházet z vnitřní či vnější zkušenosti..(i zároveň..bolest, radost) z jednoho či více smyslů..
- Složené ideje – vznikají aktivním spojováním, vztahem idejí jednoduchých v mysli..

V případě jednoduchých vnějších idejí rozlišuje

- Primární smyslové kvality – reálné kvality věcí (rozlehlost, tvar, neprostupnost, pohyb, klid, číslo)
- Sekundární kvality – nejsou skutečnými vlastnostmi věcí..vznikají jejich působením na naše smysly..(barva, zvuk, chuť, pach, teplo)
...na rozdíl od Descarta však neprostupnost..u D není vlastností přináležející samotným věcem..

➤ Toto rozlišení už ale zahrnuje..má ve svém středu subjekt..

--- myšlení je spojováním a srovnáváním jednoduchých idejí..složené ideje..základní pojmy – tři třídy

- Mody..přináležejí substanci (prostor, čas, číslo, síla)
- Substance..dává ji konstantní spojení komplexu idejí..je reálná, i když ji nemůžeme uchopit jinak než smysly (Hume..neuznává její reálnost)
- Relace..vztahy, spojení idejí (identita, rozdílnost, rovnost, nerovnost, kauzalita..subjektivní asociace představ..)

- Jednoduché ideje jsou reálné, adekvátní, pravdivé (smyslová data..bůh)
- Smíšené mody a relace jsou pravdivé, jestliže jsou bezrozporné
- Substance jsou neadekvátní, protože neuchopujeme jejich pravou podstatu..mohou reálné být..

- Člověk jako identita těla, substance.. osoba jako identita vědomí..
- obecné pojmy jako abstrakce..společné podstatné vlastnosti, odhlížení od nepodstatných, různých

❖ Jistota poznání spočívá ve shodě nebo rozporu idejí...nejvyšší jistota je v intuitivním poznání (existujeme, kruh není trojúhelník)..podobá se Descartovi..

-- ale také v důkazním poznávání (to ale opět spočívá v základech na intuici)..matematika, morálka..Bůh

-- nejnižší stojí smyslové poznání ?..scházejí nám adekvátní ideje..

?? Poznání je převedeno na nejzákladnější smyslové ideje X Smyslovému poznání je přitom uznána nejnižší jistota..

Realismus..skutečnost vůči zkušenosti vědomí

transcendentní...zjevení..a víra..ve shodě s rozumem..rozum jako hlavní vodítko..tolerance (až na ateisty a katolíky..)

George Berkeley (1658-1753)

...neexistuje nic, než zkušenost..vyostřuje empirismus..

...nejsou ani Platónovy obecné esence, ani esence ve věcech..jen jednotlivé představy věcí a jejich jména...nejsou trojúhelníky, jen ten který trojúhelník (člověk)

...špatně užíváme pojmy pro označení podobných jednotlivin..

---**smyslové poznání nepochází z reálně existujících tělesných věcí..jsou to jen představy naší mysli**

---**primární kvality těles jsou stejně subjektivní jako kvality sekundární!**

---**neexistuje žádný materiální svět vně nás..který odpovídá našim představám..“být je být vnímán“**

---existují jen duchovní substance imateriální povahy..reálné věci jsou idejemi mysli těchto substancí..

✓ Kritizuje a popírá kladení a existenci absolutní, pasivní matérie beze vztahu k poznávající mysli..(živná půda pro materialismus a ateismus..)
...zaujímá ovšem druhé extrémní stanovisko

- ...představy nejsou vytvářeny zcela subjektivně..ani nepocházejí z materiálních věcí..pocházejí z duchovní bytosti Boha..
- ...Bůh způsobuje shodu představ jednotlivých konečných duchovních bytostí...ve všech věcech bychom ho tak měli vnímat..
- ...hmota není nutná k vysvětlení světa..není pro ní dostatečný důvod..
- ...otázka po jistotě smyslového poznání ztrácí smysl..není vnější svět pro rozhodnutí o adekvátnosti..
- ...neodmítá ani rozeznávání reality a fantazie..“reálné“ je silnější, uspořádanější a souvislejší produkt obrazotvornosti
 - ani křesťanskou představu věčných idejí v Boží mysli a časné stvoření (jež se týká představivosti duchovních bytostí)
- Souvislost s platónsko-augustinovským, racionalistickým myšlením..(Leibniz i Descartes)
 - ovšem Berkeley tvrdí že božího působení se týká také smyslových počitků..!!
- ✓ Berkeley ukázal, že ze založení jistého poznání na smyslových počitcích ještě nevyplývá jistá existence reálných věcí!!
 - ...materialismus vyplývá z empiristické redukce poznání na smyslové vnímání a z předpokladu, že příčina jevů je v reálných materiálních věcech

David Hume (1711-1776)

...z rozvinutí Lockovy nauky o poznávání chce získat základy pro celkový systém věd (vliv na Kanta)..teoretiko-poznávací založení lidského vědění

---jistým zdrojem poznání je jen zkušenost a pozorování (vědecká metoda)..měla by být přenesena i na duchovní vědy

...přijímá Lockovu

- Vnější zkušenost (sensation)
- Vnitřní zkušenost (reflection)

a

- Jednoduché ideje
- Složené ideje

---v případě jednoduchých idejí však činí rozdíl..rozlišuje

- Imprese – aktuální počitky vnějších smyslů
- Ideje – reprodukované smyslové představy (vzpomínka, obrazotvornost)...jsou méně jasné, méně živé..vybledlé vjemy..**pojmy**

...složené ideje vznikají stejně jako u Locka kombinováním představ...podobně pomocí asociací..tři principy asociací:

- Podobnost
- Sousednost (časová, prostorová)
- Kauzalita (příčina, účinek)

---Hume rozlišuje

- Vztahy idejí – tak jako u Leibnize pravdy rozumu (matematika, geometrie..pravdy bez zkušenosti..analytické..kruh..je to ještě empirismus?
- Faktické okolnosti – faktuální pravdy..nelze vykázat jen z pojmu..musíme vycházet z faktu a na základě kauzality rozkrýt jiný fakt
...otázka kauzality a skutečnosti..

Kauzalita

...na příčinu a účinek usuzujeme jen ze zkušenosti..ne nutně..z pojmu..ze subjektu..je opakovaným spojením..je zvykem..neplatí nutně!!!..nenahlížíme příčinné vztahy samy..jen opakování událostí..“proto“ je jen „po tom“..ze smyslové zkušenosti následnosti nevyplývá kauzální zákonitost..jen domněnka

- ✓ Vyplývá ale ze smyslového vnímání..nebo z neschopnosti vnímat určitou událost neexistence kauzálního dění či neschopnost poznání kauzality rozumem?....Redukce poznání jen na smyslové vnímání..
- Nastolil problém indukce..je zdůvodněním zákonitosti to, že se události často opakují? ...Zpochybnění základu empirických věd.. Kant díky tomu cítil potřebu najít nové založení..nutnosti..

Substance

...kritizuje z podobného důvodu..pojem který odkazuje jen na trvalé spojení fenoménů (časově trvalé, prostorové spojení jevů, počitků)..zvyk..za vnímanými vlastnostmi předpokládáme substanci
...na rozdíl od Locka se pojmu substance vzdává úplně..

- ✓ Podobně nepředpokládá ani duchovní substanci duše či Já..také komplex představ..který nás vede k předpokladu tajemného základu..

---celý náš svět poznání se rozplývá do smyslových kvalit, které nemají objektivní realitu..smyslově-fenomenální svět

Etika

...založená na užitečnosti a příjemnosti činů...utilitaristicko-hedonistická etika..libost-nelibost

...všestranný rozvoj osobnosti a sociální ctnosti..vcítění

---rozumové zdůvodnění náboženství není možné..skepticko-agnostické stanovisko

---existence náboženství je zdůvodněno psychologicky..potřeba citu..starost o štěstí a zdraví..úzkost před smrtí, neštěstím, ohrožované uspokojování životních potřeb

---náboženství je podle něj spojeno s těmi nejnižšími instinkty lidské přirozenosti...náboženství infikují jako nemoci..

➤ vliv na Kanta, pozitivismus, novopozitivismus...